

ПРОШИРЕНА НЕЛЕКТОРИСАНА ВЕРЗИЈА

Дистрибуција: Општа
3 фебруар 2017. године

Текст оригинала: на
енглеском језику

Комитет за права детета**Закључна запажања о комбинованом другом и трећем периодичном извештају Републике Србије*****I. Увод**

1. Комитет је размотрио комбиновани други и трећи периодични извештај Србије (CRC/C/SRB/2-3) на свом 2179. и 2180. састанку (видети CRC/C/SR.2179 и 2180), који су одржани 24. јануара 2017. године, а усвојио је закључна запажања на свом 2193. састанку (видети CRC/C/SR.2193), одржаном 3. фебруара 2017. године.

2. Комитет поздравља подношење комбинованог другог и трећег периодичног извештаја државе потписнице, као и писаних одговора на листу питања (CRC/C/SRB/Q/2-3), што је омогућило боље разумевање ситуације дечјих права у држави потписници. Комитет цени конструктивни дијалог вођен са мултисекторском делегацијом државе потписнице.

II. Предузете пратеће мере и напредак постигнут од стране државе потписнице

3. Комитет поздравља напредак који је држава потписница постигла од његовог последњег прегледа у различитим областима, укључујући усвајање Националне стратегије за превенцију и заштиту од дискриминације 2013-2018, као и других институционалних мера и мера политике које се односе на права детета.

III. Фактори и тешкоће који ометају спровођење Конвенције

4. Комитет подсећа на своја ранија закључна запажања (видети CRC/C/SRB/CO/1, став б) и напомиње да држава потписница и даље тврди да није у стању да прати примену Конвенције на Косову** због чињенице да се, у складу са Резолуцијом 1244 Савета безбедности (1999), управљање Покрајином у целости поверено Привременој административној мисији Уједињених нација на Косову (УНМИК). Комитет сматра да се Конвенција примењује на Косову и стога позива УНМИК да обезбеди Комитету, у сарадњи са институцијама Косова и без прејудуцирања правног статуса Косова, информације о примени Конвенције на Косову.

* Усвојена од стране Комитета на његовој 74. седници (16. јануар - 3. фебруар 2017. године).

** Свако упућивање на Косово у овом тексту се схвата у потпуној сагласности са Резолуцијом 1244 (1999) Савета безбедности Уједињених нација и без прејудуцирања статуса Косова.

IV. Главне области за забринутост и препоруке

A. Опште мере имплементације (чланови 4, 42 и 44, став 6 Конвенције)

5. Комитет препоручује да држава потписница предузме све неопходне мере за спровођење његових претходних препорука из 2008. године (CRC/C/SRB/CO/1), које нису спроведене или нису спроведене у потпуности.

Законодавство

6. Иако Комитет поздравља напоре државе потписнице да реформише законе који се односе на права детета, и даље је забринут због неадекватног усклађивања законодавства у комбинацији са одсуством свеобухватног дечијег закона, наглашавајући да оклевање да се донесе такав закон представља значајан изазов за унапређење дечијих права у држави потписници. Даље изражава забринутост да Закон о начину одређивања максималног броја запослених у јавном сектору негативно утиче на пружање дечијих услуга у држави потписници.

7. Комитет подсећа на своју ранију препоруку и подстиче државу потписницу да настави усклађивање свог законодавства са принципима и одредбама Конвенције. Конкретно, Комитет препоручује да држава потписница:

а. донесе свеобухватни дечији закон и уведе поступак процене утицаја на права детета за све нове законске регулативе усвојене на националном нивоу;

б. измени и допуни Закон о начину одређивања максималног броја запослених у јавном сектору, како би се осигурало да његове одредбе штедне не утичу негативно на квалитет и ефикасност услуга за децу.

Свеобухватна политика и стратегија

8. Комитет поздравља усвајање Националног плана акције за децу у 2004. години који је покривао период до 2015. године. Ипак, изражава забринутост да, иако постоје назнаке да се може развити сличан оквир политике, до данас у том погледу ништа није предузето. Такође је забринут да план акције који је истекао није адекватно процењен да би се одредио његов утицај.

9. Комитет препоручује да држава потписница:

а. усвоји доследан оквир политике који ће заменити Национални план акције за децу и служити као основа за ефикасно одређивање буџета и праћење одговарајућих политика;

б. обезбеди консултације са свим релевантним актерима, укључујући и децу, да би се проценио утицај претходног плана и идентификовали сви потенцијални недостаци у циљу побољшања;

с. осигура да се сваки нови план подржи одговарајућим елементима за његову примену, укључујући довољно људских,

техничких и финансијских ресурса, као и да се ефикасност његовог спровођења редовно процењује.

Координација

10. Комитет је забринут што Савет за права детета, као координационо тело у вези са правима детета, и даље има само саветодавну улогу. Такође је забринут због извештаја у којима се указује да је од 2010. године његово функционисање недоследно и без фокуса, а да је од свог поновног оснивања 2014. године одржао само две седнице. Забринут је и што Одбор за права детета Народне скупштине има ограничену функцију надзора у вези са интегрисањем дечјих права у национално законодавство.
11. **Комитет препоручује да држава потписница:**
- a. ојача улогу Савета за права детета као главног институционалног механизма за координацију на међуминистарском нивоу дајући му јасни мандат и довољно ауторитета да координира све активности везане за спровођење Конвенције на међусекторском, националном и локалном нивоу;
  - b. осигура да Савет добије потребне људске, техничке и финансијске ресурсе за ефикасно функционисање;
  - c. подстакне систематски надзор над усвајањем и спровођењем политика и препорука Одбора за права детета Народне скупштине о прописима релевантним за децу.

Расподела средстава

12. Комитет је и даље забринут што процес одређивања буџета државе потписнице не предвиђа буџетска издвајања за децу у релевантним секторима и органима, укључујући показатеље и системе за праћење на свим нивоима, као и циљану расподелу буџетских средстава за децу која су маргинализована и у рањивом положају, као што су ромска деца, деца са сметњама у развоју, мигранти, избеглице и деца тражиоци азила.
13. У светлу Општег коментара бр. 19 у вези са јавним буџетом за остваривање права детета, Комитет препоручује да држава потписница:
- a. успостави поступак одређивања буџета који укључује права детета и дефинише јасна издвајања за децу у релевантним секторима и органима, укључујући специфичне показатеље и системе за праћење;
  - b. успостави механизме за праћење и евалуацију адекватности, ефикасности и праведности расподеле средстава издвојених за спровођење Конвенције; и
  - c. осигура транспарентно и партиципативно буџетирање путем јавног дијалога, посебно са децом, као и одговарајућу одговорност власти, укључујући и на локалном нивоу;
  - d. спроведе свеобухватну процену буџетских потреба за децу и издвоји одговарајућа буџетска средства, повећа буџетска средства издвојена за друштвене секторе, посебно у областима образовања и социјалне помоћи, као и да се позабави дебалансима на основу показатеља који се односе на права детета.

е. Прикупљање података

14. Иако констатује напредак који је остварен у погледу прикупљања података кроз ревизију поступка административног прикупљања података и увођење нових истраживања, као и кроз развој базе података за праћење инклузије Рома у 2015. години, Комитет је и даље забринут што је одсуство јединствене централизоване базе података довело до недостатка класификованих података о деци.
15. У светлу Општег коментара бр. 5 (2003) у вези са општим мерама имплементације, Комитет препоручује да држава потписница:
- а. брзо ојача управљање информацијама и системе прикупљања података и на нивоу централних и локалних власти да би се покриле све области Конвенције. Подаци треба да буду класификовани према, између осталог, старости, полу, инвалидитету, географском положају, етничком и националним пореклу и социоекономском пореклу, како би се олакшала анализа стања све деце, а посебно оне у угроженом положају;
  - б. осигура да се подаци и показатељи деле међу релевантним министарствима и користе за састављање, праћење и евалуацију политика, програма и пројеката за ефикасно спровођење Конвенције;
  - с. узме у обзир концептуални и методолошки оквир наведен у извештају Канцеларије Високог комесара Уједињених нација за људска права (ОХЦХР) под називом *Индикатори људских права: водич за мерење и примену* приликом дефинисања, прикупљања и ширења статистичких података.

Независно праћење

16. Иако Комитет поздравља именоване заменика Омбудсмана за децу, изражава забринутост због извештаја који сугеришу да је улога заменика омбудсмана у бављењу правима детета донекле ограничена због недовољних ресурса, као и недовољне видљивости и овлашћења, како на локалном тако и на националном нивоу, за ефикасно праћење дечијих права. Такође је забринут што Нацрт закона о омбудсману за права детета не предвиђа жалбени поступак и због тога није у потпуности у складу са принципима који се односе на статус и функционисање националних институција за заштиту и промоцију људских права („Париски принципи“).
17. У светлу Општег коментара бр. 2 (2002) о улози независних институција за људска права, Комитет препоручује да држава потписница:
- а. убрза усвајање Закона о омбудсману за права детета који би се конкретно бавио правима детета и којим би се осигурало да то тело има овлашћење да прими, истражи и решава жалбе деце на начин који је погодан за дете и којим би се расподелило довољно људских, финансијских и техничких ресурса да се подржи рад ове канцеларије;
  - б. обезбеди приватност и заштиту деце жртава, нарочито приликом мониторинга и пратећих посета институцијама, које се спроводе у оквиру улоге Омбудсмана као Националног превентивног механизма;
  - с. обезбеди континуирано јачање капацитета и обуку особља канцеларије омбудсмана о питањима везаним за права детета.

Ширење информација, подизање свести и обука

18. Комитет истиче као позитивно развој програма за подизање свести, као и обука које се односе на Конвенцију, заједно са тематским медијским кампањама. Међутим, забринут је због тога што ромска деца и деца са сметњама у развоју немају увек приступ овим материјалима и често нису свесни својих права садржаних у Конвенцији.

19. Комитет понавља своју ранију препоруку из 2008. године (CRC/C/SRB/CO/1) и охрабрује државу потписницу да:

а. ојача своје напоре да обезбеди адекватну и систематску обуку, односно сензибилизацију у вези са правима детета професионалним групама које раде са децом и за децу, као што су чланови парламента, судије, адвокати, здравствено особље, наставници, директори школа, академици, социјални радници, медијски професионалци и други;

б. обрати посебну пажњу на систематско укључивање наставе о принципима и одредбама Конвенције, на свим нивоима наставног плана и програма;

с. да посебну пажњу учешћу деце у ширењу информација о њиховим правима;

д. подстиче медије да би се осигурала осетљивост на права детета, као и укључивање деце у развој тих програма; и

е. настави са јачањем својих напора на подизању свести о Конвенцији у целој земљи, у блиској сарадњи са невладиним организацијама (НВО) и другим заинтересованим странама, а обраћајући посебну пажњу на удаљена и рурална подручја и децу из мањинских група.

Б. Дефиниција детета (члан 1)

20. Комитет је забринут због одсуства законске дефиниције појма „дете“ у складу са чланом 1. Конвенције. Комитет је такође забринут што Породични закон обухвата изузетке који омогућавају брак лицима узраста од 16 година.

21. Комитет предлаже да се донесе национални законодавни инструмент којим би се обезбедила законска дефиниција појма дете у складу са чланом 1. Конвенције. Комитет такође предлаже да држава потписница измени свој Породични закон и да уклони све изузетке који омогућавају брак за млађе од 18 година.

Ц. Општи принципи (чл. 2, 3, 6 и 12 Конвенције)

Недискриминација

22. Комитет поздравља иницијативе које је држава потписница увела у циљу решавања проблема дискриминације, нарочито ромске деце, али ипак изражава забринутост због:

а. сталне дискриминације ромске деце у свим областима живота, што је један од главних разлога који доводи до смештања ромске деце у установе;

б. чињенице да се ромска деца, као и деца са сметњама у развоју, мигранти, избеглице и деца тражиоци азила, деца припадници мањина, деца која живе у удаљеним подручјима, деца која живе и раде на улици, деца са ХИВ/АИДС и ЛГБТ деца и даље суочавају са дискриминацијом у погледу приступа образовању, здравственој заштити и адекватном становању;

с. тога што Повереник за заштиту равноправности нема посебну јединицу која би се бавила случајевима дискриминације деце.

23. Комитет апелује на државу потписницу да:

а. осигура потпуну примену релевантних постојећих закона о забрани дискриминације кроз јачање јавних едукативних кампања које се баве негативним друштвеним ставовима према ромској деци, деци са сметњама у развоју, деци припадницима мањина, избеглицама и деци тражиоцима азила, деци мигрантима, деци која живе и раде на улици, ЛГБТ деци и деци са ХИВ/АИДС;

b. осигура да деца која живе у руралним подручјима имају приступ квалитетном образовању, адекватној здравственој заштити и становању;

c. осигура доступност довољних људских, техничких и финансијских ресурса за ефикасно спровођење Националне стратегије превенције и заштите од дискриминације за период од 2013. до 2018. године;

d. уведе посебан механизам у оквиру Повереника за заштиту равноправности за решавање случајева дискриминације деце.

Најбољи интереси детета

24. Комитет поздравља измене и допуне Закона о здравственој заштити из 2011. године којима се осигурава право детета да његови најбољи интереси имају примарни значај, а констатује општи оквир успостављен од стране државе потписнице којим се осигурава да се најбољи интереси детета узимају као основни принцип заштите деце. Међутим, забринут је због континуираних несугласица у погледу његовог значења и одговорности које носи, посебно у правосуђу, као и што дуги судски поступци и неизвршење пресуда негативно утичу на право детета да његови најбољи интереси имају примарни значај.
25. У светлу Општег коментара бр. 14 (2013) о праву детета да његови најбољи интереси имају примарни значај, Комитет препоручује да држава потписница ојача своје напоре како би се осигурало да се ово право на одговарајући начин интегрише и доследно тумачи и примењује у свим законским, управним и судским поступцима и одлукама, као и у свим политикама, програмима и пројектима који су релевантни за децу и имају утицај на децу. У том смислу, држава потписница се подстиче да развија процедуре и критеријуме којима се пружају смернице свим релевантним лицима у власти за одређивање најбољег интереса детета у свакој области и за давање потребне тежине интересима детета као примарном значају.

Право на живот, опстанак и развој

26. Иако истиче као позитивно укупно смањење смртности деце, Комитет је озбиљно забринут што је стопа смртности беба у држави потписници и даље изнад просека у ЕУ. Такође је забринут због високе стопе смртности беба и деце старости испод 5 година међу ромском децом због ограниченог приступа неонаталним услугама.
27. Комитет апелује на државу потписницу да:
- a. унапреди регионалну организацију неонаталних услуга да би се обезбедио приступ адекватним институционалним и професионалним капацитетима у складу са техничким смерницама ОХЦХР о елиминисању морталитета и морбидитета деце испод 5 година старости који се могу спречити;**
- b. ојача напоре да се обезбеди то да се приступ адекватној здравственој заштити и неонаталним услугама прошири на најугроженије породице, укључујући ромске породице и оне који живе у маргинализованим и удаљеним областима;**
- c. ојача здравствену заштиту ромских жена и деце путем ефикасних теренских услуга, као и да осигура да Пројекат „Здравствени медијатори“ има довољно људских, техничких и финансијских ресурса за ефикасно обављање редовних кућних посета.**

Поштовање ставова детета

28. Комитет истиче као позитивно текуће напоре државе потписнице да обезбеди поштовање ставова детета, укључујући укључивање ставова детета као једне од приоритетних области у Закону о социјалној заштити. Међутим, Комитет је забринут што традиционалне праксе и културолошки ставови у

породици, школама и одређеним социјалним и судским институцијама и даље ометају пуно остварење права деце да слободно изразе своје ставове. Деца у угроженом положају, односно маргинализована деца, као што су деца у алтернативном смештају и деца са сметњама у развоју, често нису консултована у питањима која их се тичу.

29. У складу са чланом 12 Конвенције и у светлу Општег коментара бр. 12 (2009) о праву детета да се саслуша његово мишљење, Комитет подстиче државу потписницу да осигура да се ставовима деце посвети дужна пажња, у породици, у школама, у судовима и у свим релевантним административним и другим поступцима у вези са њима кроз, између осталог, усвајање одговарајућих закона, обуку стручњака, успостављање специфичних активности у школама и опште подизање свести. Комитет такође подстиче државу потписницу да сарађује са релевантним актерима у ширењу информација о Конвенцији и да ојача стварање смисленог простора кроз који деца могу да утичу на јавну политику.

Д. Грађанска права и слободе (ставови 7, 8 и 13-17)

Регистрација рођења

30. Комитет истиче као позитивно измене и допуне Закона о ванпарничном поступку којима су исправљене двосмислености у закону релевантне за „правно невидљива лица“, успостављањем поступка за утврђивање датума и места рођења нерегистрованих особа. Такође поздравља развој *Смерница за спровођење административних поступака везаних за рођење детета на основу јединственог управног места*, у сарадњи са омбудсманом и УНХЦР. Комитет је међутим забринут што, упркос овим изменама и допунама, око 8.500 лица нису регистрована на рођењу, где се већина декларише као Роми. Комитет је забринут што је овим лицима ограничен приступ основним правима као што су здравствена заштита, образовање и социјална заштита.
31. Комитет препоручује да држава потписница осигура потпуну примену нових прописа који омогућавају директну регистрацију рођења деце чији родитељи немају лична документа и да покрене поступак за утврђивање држављанства деце чији су родитељи без држављанства или чије држављанство није познато.

Е. Насиље над децом (чл. 19, 24 став 3, 28 став 2, 34, 37(а) и 39)

Слобода од свих облика насиља

32. Комитет истиче као позитивно напоре државе потписнице да развије систем заштите деце, посебно кроз усвајање Општег протокола о заштити деце од злостављања и насиља, као и Правилника о протоколу поступања у установи у одговору на насиље, заједно са одговарајућим мултидисциплинарним тимовима за спровођење ових механизма, успостављеним на нивоу општина и заједнице. Упркос овом напретку, Комитет је озбиљно забринут због:
- a. великог броја пријављених случајева насиља над децом;
  - b. нечовечног или понижавајућег поступања према деци која живе у домовима за институционалну бригу, посебно према деци са сметњама у развоју;
  - c. извештаја који указују на то да је већа вероватноћа да деца са сметњама у развоју, посебно она са интелектуалним оштећењем, буду жртве физичког и сексуалног насиља;

d. распрострањених случајева насиља у школама, посебно у основној школи, који су често почињени над децом са сметњама у развоју и ЛГБТ децом, као и случајева насиња на интернету; и

e. неадекватне примене Општег протокола и Посебних протокола и општег схватања тога шта представља насиље над децом, као и ограничене способности да случајеви буду препознати од стране стручњака и недовољне сарадње и размене информација на међуресорном нивоу и међу надлежним органима, као и неадекватног праћења.

33. Позивајући се на Општи коментар бр. 13 о праву детета на слободу од свих облика насиља, као и на Циљ одрживог развоја 16.2 да се искорене, између осталог, сви облици насиља над децом, Комитет апелује на државу потписницу да:

a. успостави законодавне и друге мере како би осигурала обавезно усклађивање са Општим протоколом и Посебним протоколима о заштити деце од злостављања и насиља, као и да обезбеди да су довољни људски, финансијски и технички ресурси доступни како би се осигурало спровођење;

b. у сарадњи са канцеларијом Омбудсмана, у његовом својству Националног превентивног механизма, успостави механизам праћења да би се осигурало да су сва деца у институцијама и алтернативном збрињавању заштићена од свих облика мучења, нечовечног или понижавајућег поступања и да осигура да та деца имају приступ поверљивим, безбедним механизмима и механизмима прилагођеним деци за жалбе у вези са лишавањем слободе, условима притвора и поступањем;

c. осигура успостављање превентивних механизма за заштиту деце са интелектуалним и другим психосоцијалним оштећењима од било које врсте физичког или сексуалног насиља и да успостави обавезне обуке о насиљу над децом за све релевантне стручњаке;

d. ојача националне програме за решавање проблема насиља у школама уз подршку Министарства просвете и агенција за обуку наставника, да би се успоставили стандарди, саветовање и стручна провера насиља у школама и да обезбеди обуку, укључујући и за родитеље, о ризицима насиља (на интернету);

e. развије кампању подизања јавне свести као средства промене преовлађујућих ставова у вези са насиљем над децом и да крене у правцу нулте толеранције;

f. осигура ефикасну сарадњу, координацију и размену података између служби за заштиту деце, полиције и правосудног система;

g. затражи техничку сарадњу са УНИЦЕФ-ом и Светском здравственом организацијом, као средствима решавања поменутих питања.

Злостављање и занемаривање

34. Иако је Комитет истакао као позитивно успостављање Посебних протокола о заштити жена од насиља у породици, као и о поступању полицијских службеника у заштити малолетних лица од злостављања и занемаривања, забринут је што пропусти у координацији спречавају мултидисциплинарне тимове на локалном нивоу да функционишу на одговарајући начин. Такође је забринут због преовладавајућих друштвених ставова који схватају злостављање у породици као приватну ствар.

35. Комитет препоручује да држава потписница:

a. даље ојача подизање свести и образовне програме - укључујући кампање - уз учешће деце, како би се формулисала свеобухватна стратегија за превенцију и борбу против злостављања деце;

b. успостави националну базу података свих случајева насиља над децом, и да спроведе свеобухватну процену размера, узрока и природе таквог насиља;

c. обезбеди расподелу адекватних људских, техничких и финансијских ресурса заменику омбудсмана да би му се омогућило спровођење дугорочних програма за решавање основних узрока насиља и злостављања;

d. подстакне програме у заједници с циљем спречавања и борбе против насиља у породици, злостављања и занемаривања деце укључивањем бивших жртава, волонтера и чланова заједнице, уз обезбеђивање подршке за њихову обуку.

Телесно кажњавање

36. Иако Комитет поздравља информације које је држава потписница доставила током дијалога да ће се изменама и допунама Закона о породици забранити физичко кажњавање у свим окружењима до јуна 2017. године, и даље је забринут што је та пракса тренутно дозвољена у кући и наставља да буде широко прихваћена у друштву као средство дисциплиновања деце, а није до сада изричито забрањена законом.

37. У светлу Општег коментара бр. 8 (2006) у вези са телесним кажњавањем, Комитет апелује на државу потписницу да:

a. изричито законом забрани телесно кажњавање;

b. осигура да се забрана телесног кажњавања адекватно прати и спроводи у свим окружењима;

c. промовише позитивне, ненасилне и партиципативне начине подизања и дисциплиновања детета кроз кампање подизања свести;

d. осигура да се починиоци доведу пред надлежне управне и судске органе.

Штетне праксе

38. Комитет препоручује да држава потписница успостави систем за праћење свих случајева који укључују дечије бракове међу етничким групама, посебно међу ромским девојчицама, и да пружи деци жртвама склониште и одговарајућу рехабилитацију и саветодавне услуге, као и да организује кампање подизања свести којима би се нагласиле штетне последице дечијег брака.

Ф. Породична средина и алтернативно збрињавање (чл. 5, 9-11, 18 (ставови 1 и 2), 20-21, 25 и 27 (став 4))

Деца која су лишена породичне средине

39. Иако Комитет поздравља напредак који је остварен у процесу деинституционализације државе потписнице, где је знатно смањен број деце која живе у установама и повећан број деце која су збринута у породици, и даље постоји забринутост зато што:

a. број деце која су смештена у установама је и даље велики, укључујући децу до 3 године, где остаје висок ризик од раздвајања од породице и институционализације деце из најугроженијих група, укључујући ромску децу и децу са сметњама у развоју;

b. упркос одредбама наведеним у Закону о социјалној заштити из 2011. године којима се ограничава број деце по резиденцијалној установи на 50, извештаји сугеришу да пет великих установа настављају да смештају значајно већи број деце;

c. деца са сметњама у развоју су и даље значајно више заступљена у резиденцијалним установама;

d. животни услови у великим установама за децу са сметњама у развоју су неадекватни, где су деца наводно подвргнута сегрегацији, занемаривању, ограниченој приватности, искључењу из образовања и игре и где се користе потенцијално неодговарајући медицински третмани и не обезбеђују се информације о таквим третманима нити се тражи сагласност за такве третмане;

e. недовољна подршка и неадекватна обука за социјалне раднике, као и недостаци у систему заштите деце, довели су до одвајања деце од њихових породица, без правилне процене и планирања, где је ризик од поновне институционализације и даље висок; и

f. подршка у реинтеграцији у друштво деце и младих који напуштају институционалну и алтернативну бригу, укључујући и оне са посебним потребама, није довољна.

40. Скрећући пажњу државе потписнице на Смерница за алтернативно старање о деци (Резолуција Генералне скупштине бр. 64/142, анекс), Комитет наглашава да финансијско и материјално сиромаштво, односно услови директно и искључиво повезани са таквим сиромаштвом, никада не смеју бити једино оправдање за издвајање детета из родитељског старања, прихватање детета у систем алтернативне заштите или за спречавање његове социјалне реинтеграције. У том смислу, Комитет препоручује да држава потписница:

a. хитно смањи смештање деце млађе од 3 године у резиденцијалне установе, укључујући децу са сметњама у развоју и да убрза смештање у породицу; да осигура одговарајуће мере заштите и јасне критеријуме, посебно за ромску децу и децу са сметњама у развоју, на основу потреба и најбољих интереса детета, за утврђивање да ли дете треба сместити у систем алтернативног збрињавања;

b. спроведе одредбе наведене у Закону о социјалној заштити из 2011. године којима се ограничава број деце по резиденцијалној установи на 50;

c. спроведе мере за смањење броја деце у великим установама за децу са сметњама у развоју; и да осигура да се институционализација користи само као последње средство, укључујући кроз пружање информација будућим родитељима и здравственим радницима који саветују нове родитеље о правима и достојанству деце са сметњама у развоју;

d. предузме хитне кораке како би се осигурало да се Правилник о забрањеним поступањима запослених у социјалној заштити примењује тако да деца у установама буду ослобођена сваког физичког или психичког злостављања и занемаривања и да постоји одговорност за такво злостављање или занемаривање; да забрани употребу одвајања, физичког спутавања и изолације као средстава дисциплине; и да осигура да се најбољи интереси детета поштују приликом одлучивања о потребном и одговарајућем медицинском третману и да се ставови деце чују и узимају у обзир;

e. осигура одговарајуће законске мере заштите и јасне критеријуме за утврђивање да ли дете треба сместити у систем алтернативног

збрињавања, узимајући у обзир ставове и најбољи интерес детета, као и да спроводи такве критеријуме кроз подизање свести судија породичног суда;

f. ојача подршку деци и младима који напуштају установе, укључујући оне са инвалидитетом, да им омогући да се поново интегришу у друштво кроз обезбеђивање приступа адекватном становању, правним, здравственим и социјалним услугама, као и могућностима за образовање и стручне обуке; и

g. подигне свест у друштву у циљу супротстављања соматизацији и дискриминацији деце у систему алтернативног збрињавања.

Усвајање

41. Иако Комитет констатује да се број усвајања деце са сметњама у развоју и посебним потребама повећао, остаје забринутост што је број усвајања деце са тешким инвалидитетом и ромске деце и даље веома низак.

42. Комитет препоручује да држава потписница:

a. осигура да се деца са сметњама у развоју и ромска деца не дискриминишу у процесу усвајања и да успостави програме за смањење заблуда у вези са усвајањем деце са тешким инвалидитетом и ромске деце;

b. осигура бољу сарадњу релевантних агенција, уз довољну обуку особља, да би се обезбедила одговарајућа дугорочна подршка усвојеном детету и усвојитељима.

Г. Инвалидитет, основна здравствена и социјална заштита (чл. 6, 18 (став 3), 23, 24, 26, 27 (ставови 1-3) и 33)

Деца са сметњама у развоју

43. Иако Комитет поздравља напоре да се обезбеди равноправност за децу са сметњама у развоју, забринут је што:

a. недостатак поузданих података отежава пружање и евалуацију услуга за децу са сметњама у развоју;

b. несразмерно велики број деце са сметњама у развоју и даље живи у установама због стигматизације деце са сметњама у развоју и фрагментираног система социјалне помоћи, који довољно не подстиче и не подржава породице да задрже своју децу код куће;

c. родитељи и породице деце са сметњама у развоју којима је потребна стална брига и помоћ имају ограничен приступ услугама и помоћи која задовољава њихове потребе,

d. родитељи могу одлучити да дете са сметњама у развоју неће похађати инклузивно образовање, без јемчења принципа најбољег интереса детета, што је довело до тога да велики број деце са сметњама у развоју похађа специјалне школе.

44. У светлу Општег коментара бр. 9 (2006) о правима деце са сметњама у развоју, Комитет апелује на државу потписницу да усвоји приступ инвалидитету заснован на људским правима и да успостави свеобухватну стратегију како би се осигурала инклузија деце са сметњама у развоју, као и да:

a. побољша прикупљање података о деци са сметњама у развоју и спроведе студије и анализе о ефикасности спровођења Конвенције и постојећих закона и политика;

b. реформише систем социјалне помоћи за децу са сметњама у развоју и њихове породице у циљу побољшања његове кохерентности и координације, као и да избегава непотребну институционализацију и да спроведе кампање за подизање свести с циљем борбе против стигматизације и предрасуда према деци са сметњама у развоју;

c. успостави законске и друге мере да би се обезбедило да деца са сметњама у развоју и деца којима је потребна стална брига и помоћ остану са својим биолошким породицама, кроз услуге за децу и родитеље, односно кроз финансијску подршку и помоћ за родитеље који нису способни да раде и стварају приход јер пружају сталну бригу и помоћ детету са сметњама у развоју;

d. да приоритет мерама којима се олакшава потпуна инклузија деце са сметњама у развоју, укључујући и децу са интелектуалним и психосоцијалним инвалидитетом, у све области јавног живота, као што су слободне активности, брига у заједници и обезбеђивање социјалног становања.

Здравље и здравствене услуге

45. Иако Комитет истиче као позитивно усвајање низа политика да се побољша приступ адекватној здравственој заштити, укључујући Уредбу о националном програму здравствене заштите жена, деце и омладине из 2010. године и националном програму за унапређење развоја у раном детињству из 2016. године, и даље постоји забринутост због:

a. регионалне разлике и јаз у равноправности, у комбинацији са финансијским ограничењима и неадекватним здравственим осигурањем, који утичу на знатан део сеоског становништва и угрожених група, и даље спречавају приступ основним услугама здравствене заштите;

b. мајке и мала деца припадници ромске попуације су посебно рањиви и још увек имају ограничен приступ адекватној здравственој заштити мајки и мале деце, што доводи до високе стопе смртности, раних порођаја и ниске стопе имунизације против болести детињства. Поред тога, значајни изазови у редовној и благовременој набавци вакцина доводе до одлагања имунизације деце, посебно ромске деце;

c. висок ниво неухрањености и заостајање у расту такође утичу на ромску заједницу, где сиромаштво и социјална изолација додатно погоршавају њихову ситуацију;

d. и поред увођења ромских здравствених медијатора у 2009. години као ефикасног механизма за допирање до најугроженије деце, њихов положај није институционализован у оквиру система здравствене заштите и они настављају да раде на бази пројекта;

e. приступ услугама развоја у раном детињству, укључујући упућивање на одговарајућу здравствену и педијатријску негу, је и даље ограничен, посебно за децу са сметњама у развоју и из друштвено-економски сиромашних породица, док регионалне разлике спречавају једнак приступ тимовима развојних саветовалишта широм земље;

f. ограничених информација о дојењу у земљи.

46. У светлу Општег коментара бр. 15 (2013) о праву детета на уживање највишег могућег стандарда здравља и узимајући у обзир Циљ одрживог развоја 3, подциљ 3.1 о смањењу стопе смртности код мајки и подциљ 3.2 о окончању смртних случајева који се могу спречити код новорођенчади и деце млађе од 5 година, Комитет препоручује да држава потписница:

a. осигура доступност и једнак приступ квалитетној основној и специјализованој здравственој заштити за сву децу у земљи, као и да ојача напоре да се обезбеди проширење приступа адекватној здравственој заштити, укључујући пренаталну бригу о неосигураним трудницама, на породице које живе у најугроженијим ситуацијама, нарочито на оне које живе у маргинализованим и удаљеним областима;

b. распореди адекватне људске и финансијске ресурсе како би се осигурало потпуно спровођење Уредбе о националном програму здравствене заштите жена, деце и омладине;

c. ојача и повећа подршку новоизабраних здравствених медијатора ромским заједницама и обезбеди институционализацију ромских здравствених медијатора у оквиру здравственог система;

d. осигура равноправан приступ саветовању и другим здравственим услугама подршке за децу са сметњама у развоју;

e. подржи јавно заступање и ангажовање медија да се баве знањем, ставовима и праксом у циљу подстицања имунизације и да примењује „Техничке смернице ОХЦХР о примени приступа заснованог на људским правима у спровођењу политика и програма за смањење и окончање морталитета и морбидитета који се могу спречити код деце испод 5 година старости“ (A/HRC/27/31).

f. у потпуности имплементира Међународни кодекс маркетинга замене мајчиног млека, као и да развије национални програм за заштиту, промоцију и подршку дојењу кроз свеобухватне кампање. Мајке треба да се на одговарајући начин подрже кроз структуре саветовања у болницама, клиникама и заједници, а иницијатива „Болница пријатељ беба“ треба да се спроводи широм земље.

Ментално здравље

47. Комитет констатује мере које је држава потписница предузела да реши питања менталног здравља, али је забринут због недостатка квалификованих дечијих психијатара и услуга менталног здравља у заједници.

48. Комитет препоручује да услуге менталног здравља у заједници буду на лако доступне и да се предузму кораци потребни за јачање превентивног рада, посебно у кућном окружењу и центрима за бригу. Такође препоручује да се број дечијих психијатара и психолога повећа.

Здравље адолесцената

49. Иако поздравља напоре у бављењу здрављем адолесцената кроз стручне групе основане од стране Министарства здравља и разне превентивне програме, Комитет је забринут због недостатка свеобухватног националног програма и слабе координације између агенција која подрива потенцијал да се развије стратешки и одрживи одговор на спречавање ране трудноће. Такође је забринут због велике учесталости дроге, дувана, алкохола и других токсичних супстанци међу децом и адолесцентима.

50. У светлу Општег коментара бр. 4 (2003) у вези са здрављем адолесцената, Комитет препоручује да држава потписница:

a. развије свеобухватну едукацију прилагођену узрасту о сексуалном и репродуктивном здрављу, укључујући информације о планирању породице и контрацептивним средствима, о опасностима ране трудноће и превенцији и лечењу сексуално преносивих болести;

b. осигура несметани приступ сексуалним и репродуктивним здравственим услугама, укључујући поверљиво саветовање и модерна контрацептивна средства за адолесценткиње и адолесценте;

c. реши учесталост узимања дроге од стране деце и адолесцената кроз, између осталог, тачно и објективно информисање деце и адолесцената, као и учење животних вештина, о спречавању злоупотреба супстанци (укључујући дуван и алкохол), као и да развије приступачно лечење од зависности од дроге прилагођено младима и услуге смањења штете.

Животни стандард

51. Иако истиче као позитивно напоре које предузима држава потписница у решавању сиромаштва и социјалне искључености, укључујући Закон о социјалној заштити, Комитет је и даље дубоко забринут због тога што:

a. деца у маргинализованим, удаљеним и руралним срединама су и даље несразмерно више погођена сиромаштвом, док су ромске породице, породице са четворо или више деце и породице са децом са сметњама у развоју под већим ризиком од мултидимензионалног сиромаштва;

b. неадекватно становање и даље представља проблем, посебно за ромске породице које су често изложене принудним исељењима, тако да деца остају без приступа основним услугама, укључујући чисту и исправну воду за пиће и хигијену, што их чини подложним озбиљним здравственим проблемима;

c. скупе и компликоване административне процедуре, као и неадекватна информисаност и вештине међу најугроженијим групама, ометају приступ новчаној социјалној помоћи;

d. са више од 30% све деце која имају приступ децем додатку, издвојени износ је релативно низак и недовољан да покрије основне потребе деце која живе у сиромаштву. Породице које имају право на новчану социјалну помоћ су такође под великим притиском да набаве документацију како би се задовољио терет доказивања неопходан за њихов захтев.

52. Комитет скреће пажњу на Циљ одрживог развоја 1, подциљ 1.3 о спровођењу одговарајућег националног система социјалне заштите и пратећих мера за све и препоручује да држава потписница:

a. размотри одржавање циљаних консултација са породицама и децом, укључујући оне породице и децу у осетљивим ситуацијама, посебно ромске породице, као и са организацијама цивилног друштва које се баве дечијим правима, у циљу јачања стратегија и мера за смањење сиромаштва деце;

b. ојача подршку деци која живе испод границе сиромаштва, посебно породицама са једним родитељем, породицама са четворо или више деце и породицама са децом са сметњама у развоју, као и да обезбеди да мере социјалне заштите пружају довољно за стварне трошкове пристојног живота деце, укључујући трошкове релевантне за њихово право на здравље, исхрану, образовање, адекватан смештај и воду и хигијену;

c. преиспита своје законодавство, политике и програме о становању у циљу спречавања и отклањања бескућништва, узимајући у обзир посебне потребе деце, укључујући ромску децу, децу са сметњама у развоју, њихове породице и младе који напуштају алтернативно збрињавање.

d. размотри адекватност новчане помоћи деци са становишта обезбеђивања минималног животног стандарда и приступа у смислу информисања, домета и процедура прилагођених кориснику;

e. поједностави административне процедуре и одредбе подршке за приступ новчаној помоћи за породице које живе у најугроженијим ситуацијама.

Утицај климатских промена на права детета

53. Комитет скреће пажњу на подциљ 13.5 Циљева одрживог развоја о промовисању механизма за подизање капацитета за делотворно планирање и управљање у области климатских промена и препоручује да држава потписница прикупи разврстане податке који идентификују врсте ризика са којима се суочавају деца у разним катастрофама.

Х. образовање, слободно време и културне активности (чл. 28, 29, 30 и 31)

Образовање, укључујући стручно оспособљавање и саветовање

54. Иако Комитет истиче као позитивно напоре да се побољша образовни систем, остаје забринутост да:
- a. постојање високе стопе непохађања и напуштања школе и даље представља проблем за велики број ученика у многим деловима земље;
  - b. постизање инклузивног образовања отежавају регионалне разлике у расположивим средствима и ресурсима за школе, недовољна обученост наставника и сарадника у образовању и континуирани отпор школског особља и родитеља;
  - c. упис деце са сметњама у развоју је низак на свим нивоима образовања, а и даље преовлађују „специјална одељења“ у редовним школама;
  - d. јаз у равноправности и даље спречава децу из осетљивих група, укључујући децу са сметњама у развоју, децу мигранте и тражиоце азила, децу из руралних подручја, угрожену децу и ромску децу да приступе квалитетном образовању;
  - e. учешће у предшколском, основном, средњем и стручном образовању ромске деце, посебно за девојчице, и даље је на ниском нивоу, где велики број ромске деце наставља да се суочава са сегрегацијом у школском систему. Такође забрињава велики број изостанака ромске деце из школе;
  - f. образовне мере подршке за децу су непоуздане због недовољног финансирања међуресорних одбора који имају задатак да процене појединачне случајева, док спровођење мера уведених 2015. године тражи да се ограничи број сарадника у образовању у школама;
  - g. предшколске установе су неадекватне јер су пренатрпане у урбаним срединама и са неадекватним објектима у руралним срединама, а друштвене перцепције такође утичу на одлуке родитеља деце са сметњама у развоју да ли да их упишу у предшколско образовање.
55. У светлу Општег коментара бр. 1 (2001) о циљевима образовања и узимајући у обзир Циљ одрживог развоја 4, подциљ 4.1 и 4.2 да се осигура да до 2030. године све девојчице и дечаци заврше бесплатно, праведно и

квалитетно основно и средње образовање и да имају приступ квалитетном раном дечијем развоју, бризи и предшколском образовању, Комитет препоручује да држава потписница:

a. развије програме, као и праћење и евалуацију таквих програма за смањење стопе напуштања школе;

b. ојача напоре на промовисању инклузивног образовања за сву децу, нарочито за најугроженију децу, као и да осигура да је адекватна људска, финансијска и техничка подршка доступна у спровођењу одредаба наведених у Закону о основама система образовања и васпитања;

c. обезбеди свој деци са сметњама у развоју право на инклузивно образовање у редовним школама, независно од сагласности родитеља, као и да обучи и именује специјализоване наставнике и стручњаке у интегрисаним одељењима који пружају индивидуалну подршку и дужну пажњу деци са сметњама у развоју, и да реши проблем мањка логопеда и квалификованих стручњака за децу са менталним и психосоцијалним сметњама;

d. даље ојача напоре да се побољша приступ квалитетном образовању у руралним срединама и у малим градовима, укључујући приступ предшколском, средњем и високом образовању, нарочито за угрожене групе;

e. олакша учешће и укључивање ромске деце у образовање на свим нивоима и подигне свест међу наставницима и члановима особља о психолошким и педагошким саветовалиштима о култури Рома;

f. успостави законске одредбе за регулисање система за пружање додатне подршке ученицима у образовном процесу, као и да обезбеди да је довољан број стручњака доступан за решавање индивидуалних потреба ученика; и

g. осигура једнак приступ за сву децу, посебно из осетљивих група, програмима раног образовања, без обзира на статус запослености њихових родитеља и да обезбеди неопходна средства како би се осигурало да су предшколске и школске установе адекватне и да је обезбеђена одговарајућа обука за наставнике и сараднике у настави.

И. Посебне мере заштите (чл. 22, 30, 32-33, 35-36, 37 (б)-(г), 38, 39 и 40)

Деца избеглице и тражиоци азила

56. Иако Комитет поздравља наставак сарадње државе потписнице са УНХЦР, као и напоре да се побољшају прихватни објекти за децу и да се систем заштите деце прилагоди тако да одговара потребама деце која траже азил и деце избеглица, забринут је што:

a. нејасна упућивања у Закону о азилу у погледу посебног поступања према деци избеглицама и тражиоцима азила, као и одсуство одговарајућег поступка идентификације и недовољан број преводилаца на граници, повећава ризик да деца без пратње која улазе у земљу не буду идентификована као таква;

b. према важећим прописима, не постоји посебан поступак азила за децу без пратње, што доводи до: кашњења у именовању правних заступника; неадекватне услуге тумачења; именовања до три различита старатеља (који често нису адекватно обучени да делују као старатељи); одређивање ад хок смештаја за девојчице без пратње, док се дечаци у почетку смештају у Центре за малолетне стране држављане; дугорочно смештање деце без пратње млађе од

16 година која траже азил у Центре за азил (са неадекватним објектима и без обученог особља да се нон стоп ефикасно брине о њима);

с. ограничен простор у центрима за азил је приморао велики број деце која траже азил и деце избеглица, укључујући децу без пратње и раздвојену децу, да спавају на улицама без адекватног смештаја у несигурним и нехигијенским условима, док се друга плаше да иду у центре због страха од депортације, што их чини рањивим на кријумчаре који наводно делују у држави потписници;

д. нека деца без пратње и раздвојена деца су враћена, у складу са поступком реадмисије, без процене њихових најбољих интереса, а да нису била обавештена о свом праву да траже азил на језику који могу да разумеју; и

е. један број деце непознатог држављанства су тренутно у опасности да постану лица без држављанства у држави потписници.

57. У светлу Општег коментара бр. 6 о поступању с децом без пратње и раздвојеном децом ван њихове земље порекла, Комитет препоручује да држава потписница:

а. успостави правичне и ефикасне поступке за азил који се спроводе на начин прилагођен за дете, и са процедуралног и са материјалног аспекта, а којима се систематски идентификују деца без пратње или раздвојена деца и упућују на одговарајућу заштиту и подршку, као и да, у том смислу, размотри измену важећег националног законодавства, укључујући Закон о азилу;

б. осигура потпуно укључивање деце тражилаца азила и деце избеглица која су без пратње или раздвојена у постојећи систем заштите деце; обезбеди смештај у хранитељским породицама или другим смјештајним капацитетима који су адекватни за њихов узраст, пол и потребе, у складу са проценама најбољег интереса спроведеним на индивидуалној основи; и да успостави специјализоване услуге за децу са емоционалним, психијатријским и бихевиоралним проблемима;

с. осигура да се свој деци која траже азил систематски пружају информације о њиховим правима и обавезама, поступцима за азил и расположивим услугама, како би се спречило да прибегну спавању без крова над главом због страха од депортације, као и да предузме неопходне кораке за заштиту деце без пратње од кријумчара;

д. осигура потпуно поштовање принципа забране протеривања и олакша приступ систему азила за децу којој је потребна међународна заштита у складу са члановима 6, 22 и 37 Конвенције;

е. гарантује право на стицање српског држављанства за сву децу која тренутно бораве у држави потписници, која би иначе била без држављанства, без обзира на сопствени правни статус или правни статус родитеља.

Деца припадници мањина

58. Комитет је дубоко забринут због тога што је стигматизација и дискриминација Рома, укључујући децу, још увек широко распрострањена, што доводи до насиља и говора мржње против њих, док се суочавају с потешкоћама у приступу услугама социјалне заштите и програмима социјалне интеграције.

59. Комитет апелује на државу потписницу да:

а. спроводи кампање на свим нивоима и у свим покрајинама које имају за циљ решавање негативних ставова према Ромима у друштву у

целини, као и да предузме ефикасне мере за спречавање насиља и говора мржње према Ромима;

б. процени посебну ситуацију ромске деце и предузме мере да олакша њихов приступ мерама социјалне заштите и програмима социјалне интеграције, укључујући кроз побољшање културне осетљивости обезбеђених услуга и подешавање обима социјалних програма.

Деца која живе и раде на улици

60. Иако Комитет истиче као позитивно напоре државе потписнице на решавању питања положаја деце која живе и раде на улици, забринут је што она нису правно призната као жртве већ се, након што напуне 14 година, третирају као преступници. Комитет је такође забринут што су капацитети надлежних органа и институција такође недовољни.

61. Комитет препоручује да држава потписница:

а. процени број деце која живе односно раде на улици и коригује студије о узроцима њиховог положаја;

б. спроводи, надгледа и оцењује Посебан извештај о дјечијем просјачењу у Републици Србији, уз активно учешће деце која живе и раде на улици;

с. осигура да је подршка, посебно реинтеграција са породицом или смештање у систем алтернативног збрињавања, обезбеђена уз пуно поштовање најбољег интереса детета и да се даје дужна пажња њиховим ставовима у складу са њиховим годинама и зрелости.

Сексуална експлоатација и трговина људима

62. Комитет поздравља напредак који је држава потписница направила у решавању проблема трговине људима и сексуалне експлоатације. Ипак, и даље је забринут због тога што:

а. као резултат ограничених ресурса, идентификација жртава и даље представља изазов, посебно међу децом која траже азил и децом избеглицама;

б. не постоји систем за обезбеђивање посебне неге, подршке и смештаја за децу жртве трговине људима.

63. Комитет препоручује да држава потписница:

а. успостави адекватне и координисане механизме за идентификацију и заштиту деце жртава трговине људима, укључујући систематску и правовремену размену информација између надлежних службеника, као и да ојача капацитете полицајаца, граничне полиције, инспектора рада и социјалних радника за идентификовање деце жртава трговине људима;

б. осигура да деца жртве трговине људима добијају специјализовану негу, подршку и одговарајући смештај.

Примена малолетничког правосуђа

64. Иако Комитет истиче као позитивно напоре на реформи система малолетничког правосуђа, и даље је забринут што се, због ограниченог финансирања, не примјењују у потпуности постојеће одредбе којима је обезбеђена алтернатива притвору. Такође је забринут због извештаја који указују да су васпитно-поправне установе значајно ограничене у погледу капацитета у вези са параметрима о примени правосуђа и због извештаја о злостављању деце која су лишена слободе.

65. У светлу Општег коментара бр. 10 (2007) о правима деце на малолетничко правосуђе, Комитет апелује на државу потписницу да у потпуности усклади свој систем малолетничког правосуђа са Конвенцијом и другим релевантним стандардима. Конкретно, Комитет апелује на државу потписницу да:

а. хитно успостави специјализоване објекте и поступке суда за малолетнике са одговарајућим људским, техничким и финансијским ресурсима, као и да обезбеди да специјализоване судије стално добијају одговарајућу обуку;

б. осигура пружање квалификоване и бесплатне правне помоћи деци у сукобу са законом у раној фази поступка и током правног поступка;

с. осигура да се алтернативне мере за притвор, као што су диверзионе мере, условна казна, посредовање, саветовање или услуге у заједници, у потпуности спроводе где год је то могуће, као и да обезбеди да се притвор користи као последње средство и на најкраћи могући временски период и да се редовно прегледа у циљу укидања;

д. у случајевима када је притвор неизбежан, обезбеди да су услови притвора у складу са међународним стандардима, укључујући у погледу приступа образовању и здравственим услугама.

Деца жртве и сведоци злочина

66. Иако Комитет поздравља развој *Смерница за саслушање деце како би се избегла секундарна виктимизација и траума детета у кривичном поступку* као средства за побољшање услова за дете сведока, и даље је забринут што:

а. неадекватна усклађеност између Законика о кривичном поступку и Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица у вези са критеријумима за испитивање посебно осетљивих сведока, често доводи до поновне виктимизације деце сведока;

б. законодавна реформа којом би се осигурали поступци прилагођени деци је спора, а дугачки судски предмети и недостатак служби за подршку како за децу тако и за њихове родитеље често доводе до поновне виктимизације деце током судског поступка.

67. **Комитет препоручује да држава потписница:**

а. предузме мере да усклади Законик о кривичном поступку и Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица и да искључи могућност испитивања посебно осетљивих сведока;

б. убрза успостављање поступака прилагођених деци и осигура да се разговори обављају на одговарајући начин, у одсуству оптуженог и од стране адекватно обученог судског особља, да би се спречила поновна виктимизација и траумирање деце.

Праћење претходних закључних запажања и препорука Комитета о Факултативном протоколу о продаји деце, дечијој проституцији и дечијој порнографији

68. Комитет изражава жаљење због недостатка информација у погледу спровођења његових ранијих препорука о Факултативном протоколу о продаји деце, дечијој проституцији и дечијој порнографији (CRC/C/OPSC/SRB/CO/1).

69. Понављајући своје раније препоруке (CRC/C/OPSC/SRB/CO/1), Комитет апелује на државу потписницу да хитно предузме све неопходне мере за спровођење наведене препоруке, а посебно да:

a. успостави у домаћем законодавству изричиту дефиницију злочина продаје деце и осигура да је она укључена у релевантно законодавство у складу са члановима 2 и 3 Факултативног протокола;

b. предузме све неопходне мере за решавање проблема продаје деце, дечије проституције и трговине женама у сексуалне сврхе у ромским заједницама;

c. успостави и врши вантериторијалну надлежност над свим злочинима почињеним према Факултативном протоколу без примене критеријума двоструког криминалитета;

d. ојача свој систем социјалне заштите тако да обухвати сву децу жртве кривичних дела почињених према Факултативном протоколу, укључујући ромску децу, децу избеглице и тражиоце азила, интерно расељену децу, децу мигранте и децу погођену миграцијама;

e. предузме све неопходне мере да се успостави механизам за рехабилитацију, опоравак и реинтеграцију деце жртава злочина почињених према Факултативном протоколу.

Од државе потписнице се захтева да, у свом следећем извештају, Комитету достави информације о питањима наведеним у претходном ставу.

Праћење претходних закључних запажања и препорука Комитета о Факултативном протоколу о деци у оружаном сукобу

70. Комитет поздравља усвајање Закона о војној, радној и материјалној обавези из 2011. године којим се укида обавезно служење војног рока, као и чињеницу да деци млађој од 18 година није дозвољено да служе у оружаним снагама Србије, чак и у време рата. Међутим, Комитет изражава жаљење због недостатка информација у погледу спровођења његових ранијих препорука о Факултативном протоколу о деци у оружаном сукобу (CRC/C/OPAC/SRB/1).

71. Комитет понавља своје претходне препоруке (CRC/C/OPAC/SRB/1) и конкретно апелује на државу потписницу да:

a. измени своју изјаву дату приликом ратификације Факултативног протокола у којој се истиче да војно способно лице може изузетно бити регрутовано у календарској години у којој навршава седамнаест година, на сопствени захтев или за време ратног стања, и да је усклади са Законом о војној, радној и материјалној обавези;

b. успостави у домаћем законодавству одредбу којом се изричито инкриминише регрутовање деце од стране недржавних оружаних група;

c. успостави и врши вантериторијалну надлежност над злочинима почињеним према Факултативном протоколу без примене критеријума двоструког криминалитета;

72. Од државе потписнице се захтева да, у свом следећем извештају, Комитету достави информације о питањима наведеним у претходном ставу.

Ратификација Факултативног протокола о комуникацијским процедурама

73. Комитет препоручује да држава потписница, у циљу даљег јачања остваривања права детета, ратификује Факултативни протокол уз Конвенцију о правима детета о комуникацијским процедурама.

J. Ратификација међународних инструмената за заштиту људских права

74. Комитет препоручује да држава потписница, у циљу даљег јачања остваривања права детета, ратификује главне инструменте за заштиту људских права које још увек није потписала, а то је Међународна конвенција о заштити права свих радника миграната и чланова њихових породица.

K. Сарадња са регионалним телима

75. Комитет препоручује да држава потписница настави да сарађује са Саветом Европе на спровођењу Конвенције и других инструмената за заштиту људских права, како у држави потписници тако и у другим државама чланицама Савета Европе.

V. Спровођење и извештавање

A. Праћење и ширење информација

76. Комитет препоручује да држава потписница предузме све одговарајуће мере како би се осигурало да су препоруке садржане у овим закључним запажањима у потпуности спроведене. Комитет такође препоручује да други и трећи периодични извештај, писани одговори на листу питања државе потписнице и ова закључна запажања буду широко доступни на језицима земље.

B. Следећи извештај

77. Комитет позива државу потписницу да достави свој комбиновани четврти и пети периодични извештај до 24. маја 2022. године и да у њега укључи информације о праћењу ових закључних запажања. Извештај треба да буде у складу са усклађеним смерницама за извештавање специфичним за међународне уговоре Комитета, које су усвојене 31. јануара 2014. године (CRC/C/58/Rev.3) и не би требало да прелази 21.200 речи (видети резолуцију Генералне скупштине бр. 68/268, став 16). У случају да је поднет извештај који прелази утврђену границу броја речи, од државе потписнице ће бити затражено да скрати извештај у складу са поменутом резолуцијом. Ако држава потписница није у позицији да прегледа и поново поднесе извештај, превод истог за потребе разматрања од стране уговорног тела не може бити гарантован.
78. Комитет такође позива државу потписницу да достави ажуриран основни документ, који не прелази 42.400 речи, у складу са захтевима за заједничким основним документом у усклађеним смерницама за извештавање сходно међународним уговорима о људским правима, укључујући смернице о заједничком основном документу и документима специфичним за међународне уговоре (HRI/GEN/2/Rev.6, поглавље I) и Резолуцију Генералне скупштине бр. 68/268 (ст. 16).